

Megtorolta a Kádár-rendszer az abortuszpetíciót

 jelen.media/kozelet/megtorolta-a-kadar-rendszer-az-abortuszpeticiot

Ónody-Molnár Dóra

2024. március 5.

Egy, a közelmúlt történelmét felidéző konferencia alkalmat ad arra, hogy megnyíljon egy vita az abortuszról, de nem a magzatvédők és a legális terhességmegszakításért küzdő szervezetek közt. Hiszen ezek az álláspontok ismertek. Hanem arról, hogy az abortusz végül is kinek a szabadsága. És fel kellene tenni végre a kérdést arról, hogy a női szexualitás miért nem egyenjogú a férfival. Mert ha az lenne, akkor a szexualitásnak mindkét nemre nézve közös kockázata volna.

1973-ban fiatal magyar aktivisták aláírásokat gyűjtöttek a tervezett abortuszszigorítás ellen. Sok aláírást sikerült összegyűjteniük, az ívet „az értelmiség és művészvilág színe-java aláírta”. A petíciónak nem csupán a tiltakozás volt a célja, a kezdeményezés életre hívói alternatív népesedéspolitikai javaslatokat is megfogalmaztak. Az 1553 aláírást eljuttatták az országgyűlési képviselőknek – még bő 15 évvel vagyunk a rendszerváltás előtt, mégis alternatívának tartották ezt az a petíció kezdeményezői. Az élet fintora, hogy 2024-ben, a választott fideszes képviselők lényegében semmilyen kezdeményezést nem karolnak fel, ha az nem egyezik a pártdirektívákkal.

Antoni Rita, a Nőkért Egyesület elnöke hozott most tető alá egy konferenciát, hogy bő ötven évvel a petíció létrejötte után felidézzék az egykori aláírók és szervezők a történeteket. A konferencia első felében történeti kitekintést kaphattak az érdeklődők arról, hogyan nézett ki a 20. században az abortusz hazai szabályozása, s hogyan kapcsolódott a Kádár-rendszerben a népesedéspolitikával. Erről Svégel Fanni, az ELTE Történelemtudományi Doktori Iskola hallgatója és Acsády Judit szociológus beszélt. (Lásd keretes írásunkat – *a szerk.*) A kitekintés a kilencvenes évekkel folytatódott, amikor az Antall-kormány szintén szigorítani akart, de erre válaszul érkezett a rendszerváltást követően frissen megalakult Feminista Hálózat sikeres kampánya a szabad döntés jogáért. A mai helyzetről pedig Les Krisztina, a PATENT Egyesület munkatársa beszélt. Részletezte, hogy az Orbán-kormány hogyan szigorít lopakodva: először a nők egészségére biztonságosabb tablettás terhességmegszakítás lehetőségét vette el, majd a szívhangrendelet bevezetésével további pszichés nyomást helyezett rájuk. Sokak szerint azzal a céllal, hogy a terhességmegszakítás időpontját minél később lehessen kiírni, hátha eközben a nők meggondolják magukat, vagy kifutnak az időből. (Az abortusz a terhesség 12. hetéig engedélyezett.) De nem gondolják meg magukat, a PATENT kutatásából kiderül, hiába a nehezített pálya, ha valaki rákényszerül a megszakításra, nem gondolja meg magát félúton.

A konferencia második felében az 1973-as Abortuszpetíció létrehozása körül tevékenykedő aktivistákkal, illetve néhány aláíróval beszélgetett Körösi Zsuzsa újságíró, dokumentumfilmes, tanár, emberi jogi aktivista, az aláírásgyűjtés egyik szervezője.

Kevés olyan időszak van, amikor aktuálisabb lehetne ez az ötvenéves történet, mint napjainkban. Egyrészt az Orbán-kormány folyamatos szigorításai miatt, másrészt, mert a rendszerváltás óta nem folyt le az a vita, hogy kinek is a szabadsága az, ha a terhességmegszakításra van mód legális keretek között. S bár kormányok jöttek-mentek, a szexualitás „kockázatának” csökkentésére nem történt társadalompolitikai beavatkozás. Azaz: se a fogamzásgátló tablettákon, se más fogamzásgátlóeszközön nincs támogatás. (Az abortuszt a népesedési kérdések közé csomagolni illogikus, a kettőnek nincs köze egymáshoz. Az elvégzett abortuszok és a születések száma között ma nincs kapcsolat.) A vita elmaradásának hiányáról Adamik Mária szociológus, a feminista mozgalom egyik megkerülhetetlen képviselőjének hozzászólása tanúskodott.

„Én úgy éltem meg, mintha egy pofozógépbe ültem volna be, hogy csak fáj, csak fáj és egy métert nem jutunk előbbre. Ahogy mint 50 évvel ezelőtt, nem volt szó benne a szexualitásról és a férfiakról, mint ahogyan a mai szövegekben is igen kevésbé, tehát mint aki öngyötrően fókuszál a fájdalomra, amit el kell szenvednie, miközben nem nyitja ki a saját szemét, hogy ránézzen arra a világra, ami közel visz, ami bármilyen magyarázatot adhatna. És eltelt egy fél évszázad. Mindenhol az történik meg, hogy ha valami politikák is vannak mellé téve, azt a legszexistább üzemmód működteti, hogy bármilyen értelemben klienssé csak egy nő váljék: az abortusztól a bántalmazásig” – fakadt ki, majd azt kérdezte: „miért térül el minden egyes elkezdett összetett mondat a vessző után, és megy abba az irányba, ahová a hatalmi érdekek viszik, ahelyett, hogy oda vinne, ahová az elemi logika juttatná el?”

Az elemi logika iránya pedig a másik fél, azaz az abortuszhoz vezető út másik megkerülhetetlen szereplője, a férfi lenne. Mintha a csalódottságról tanúskodó felvetést meghallotta volna egy egykori aktivista, Szil Péter, a Stop-Férfierőszak Projekt alapítója, aki megrázó módon hozta be a vitába az addig jelöletlenül hagyott férfit. „A szexuális forradalom megteremtette az igen szabadságát, de a nem szabadságát egyáltalán nem, pont ellenkezőleg. Az abortusz a férfiak szabadsága volt. Nekem meghatározó személyes élményeim vannak arról, hogy az úgynevezett demokratikus ellenzék köreiben hány nő kényszerült abortuszra, mert a terhességet okozó férfi politikai pályafutásába nem fért bele a gyerekvállalás. Az, hogy férfiak vannak a nem kívánt terhességek mögött, az, hogy a szabad választásnak ott kéne kezdődnie, hogy a nőknek van-e valós lehetőségük arra, hogy választhassák a jó szexet a nem kívánt terhesség nélkül” – fogalmazott.

Az évtizedek óta Londonban élő Márkus Piroska szociális munkás 1973-ban harmadikos gimnazistaként vett részt a petíció szervezésében.

„Én soha nem mondom azt, hogy demokratikus ellenzék úgy, hogy ne tenném a demokratikust idézőjelbe, mert ahol olyan szörnyű viszony volt férfiak és nők között, ami sajnos nagyon gyakran volt ebben az ellenzéki baráti társaságban a hetvenes években, ami nem tudom, hogy folytatódott később, de mi részben ettől menekültünk el. Majdnem

mindenki, aki akkor feministának mondta magát és benne volt az abortuszpetícióban, emigrált néhány éven belül. Ez szerintem a mai napig egy tabu – mondta, hozzátéve, hogy az analízis hiánya fájó.

A konferencia egyik nehezen felejthető pillanata volt, amikor Körösi Zsuzsát egy fiatal nő arról kérdezte, mi volt 1973-ban az a népesedési koncepció, amire a petícióval válaszoltak. Kiderült, hogy ekkor tudták meg azt, hogy a kormány az abortuszjog szigorítását tervezi. „A nőknek ez nagyon fontos szabadság volt, a nőknek kellett a fogamzásgátlást vállalni, a férfiak nem vállalták, a nőknek kellett végigcsinálni az abortuszt. Nekem húsz éves koromban volt az első abortuszom, és akkor nekem ez óriási dolog volt, hogy nem kellett megszülnöm egy gyereket, akit nem akartam, akire nem voltam érett, nem voltak meg az anyagi feltételei” – tette hozzá.

A petíció lényegében egyidős a magyarországi demokratikus ellenzékkel. Aláírása politikai hozzáállást, a Kádár-rendszerrel szembeni éles szembenállást tükrözte. Erről már Dalos György író, történész beszélt a konferencián, aki azzal kezdte megszólalását, hogy az aláírásával egyértelműen a rendszerrel szembeni ellenállását akarta kifejezni. Bevallotta, hogy nem volt sok fogalma a téma mélységéről, de rendszeres újságolvasóként valamennyire képben volt. A petíció kapcsán a magyar társadalom „kényes kérdésekben való felkészültségét” tartotta fontosnak. „Az én nemzedékem, akkor kezdett kamaszként figyelni a női kérdésre, amikor megjelent az első nemi felvilágosító könyv, Hirschler Imre, *A nők védelmében* című kötete, igen, ez a jellegzetes címe volt a könyvnek, ami az első egzakt információkat tartalmazta a nemi életről, mint olyanról, ami teljesen tabu volt. Aztán 1961-ben *A nemi életünk kérdései*, ez a kissé a kommunista brossúrák stílusában megfogalmazott felvilágosító könyv, amelyből olyan témákról lehetett hallani, mint a nem kívánt terhesség, és az akkor szintén tabutémának számító homoszexualitás, azt taglalták benne, hogy a szüzesség az milyen érték. Ha levette róluk az ember a marxista álarcot, akkor ezek mélyen konzervatív szövegek voltak. De ezek voltak az elsők” – fogalmazott.

Dalos György beszélt a filmművészet hatásáról is, felidézve olyan magyar szocreál és szovjet filmeket, amelyek arról szóltak, hogy a terhesen elhagyott nők mégis megszülik gyerekeiket, és rájuk talál az igaz szerelem, így győz a szocializmus. Aztán amikor a lánya 1973 elején megszületett, találkozott azzal, hogy ezen a téren mit követel és mit nyújt az állam. Az ő születése kapcsán ismert meg olyan fogalmakat, mint védőnő vagy a „szakszervezet által támogatott járóka”. Az állam bizonyos szolgáltatásokkal segíteni akart a gyereket vállaló családoknak, de két dolgot nem tudott megtenni: nem tudta enyhíteni a lakásínséget, és nem tudott elégséges számban bölcsődei-óvodai férőhelyeket biztosítani. „A levert forradalom utáni konszolidációban az emberek a túlnépesedett fővárosban szükséghelyzetben éltek” – mondta Dalos György, felvetve azt is, hogy ekkortájt kezdtek begyűrűzni a jóléti problémák. Felidézte, hogy a hatvanas években megjelent a „kicsi vagy kocsi”, vagyis a gyerek vagy autóvásárlás dilemmája. Hatással volt rá, hogy az Írószövetség gyűlésén hallotta Fekete Gyula író szövegével kiállni az abortusz betiltása mellett. És akkor eljött 1973 nyara, amikor megkeresték őt az aktivisták a petícióval. „Egyrészt, el voltam szánva, hogy akármilyen papírt raknak elé, és

ha az valami bajt okoz a rendszernek, akkor aláírom. A másik, ami miatt természetesen aláírtam, mert ezek a lányok a társaságunkhoz tartoztak. Még barátságból is szolidáris volt velük az ember”.

Dalos György beszélt arról is, hogy akkoriban az ellenzék még alig létezett, de azért voltak fontos események. Zajlott például a Haraszti-per (Haraszti Miklós ellen a *Darabbér* című műve kapcsán indult per, ami a Kádár-rendszer utolsó írópere volt 1973-ban – a szerk.), illetve ebben az évben zárták ki a pártból a lukácsistákat és rúgták ki őket az állásaikból is. Dalos elképesztőnek nevezte, hogy sikerült az abortuszpetícióhoz megnyerni 1553 aláíró: „még 6 év múlva sem sikerült Charta '77 ügyében 250 aláírásnál többet összegyűjteni”.

Körösi Zsuzsa kilenc évvel ezelőtt megkereste az egykori aláírókat: azt szeretne volna megtudni néhány évtized távlatából, ki miért írta alá a dokumentumot, és ma is megtennék-e. (Az interjúból készült tanulmány a TNTeF Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris E-folyóiratban jelent meg két részletben, 2019-2020-ban.) Többen azt válaszolták, hogy „a nőkért, a gyerekekért, a szegényekért” írták alá. A petíciónak volt baloldali jellege is: többen szeretnék volna a szigorítás elleni tiltakozással a hátrányos helyzetű nők helyzetének romlását megakadályozni.

„Egy olyan jelenséget, mint az abortusz, nem lehet tiltással szabályozni, mert akkor az a társadalmi réteg, amelyet a legjobban sújt, vagy elmegy az angyalcsinálóhoz, vagy megöli a gyermekét. Többen azért írták alá, mert azt gondolták, a fogamzásgátlási lehetőségek ismeretének hányában, a kiáltó lakás-, óvoda-, bölcsődehiány körülményei között az abortusztilalom a nemkívánt gyerekek tömegét növelné. Egy aláíró drámaian fogalmazta meg a személyes motivációját: nem felelőtlenség-e perspektivikusan börtöncella-szerű, túlszűfolt lakásokba kényszeríteni ezeket és százezreket?” – idézte fel Körösi Zsuzsa. A megkérdezettek többsége aláírásával tehát elsősorban a rendszerrel való szembenállását akarta kifejezni.

Mi történt az aláírókkal? A petíciót 1973 szeptemberében adták át az aktivisták az Országgyűlés akkori elnökének. Nagyjából novemberig beazonosították az aláírókat a Belügyminisztériumban, és ekkor elkezdődött a résztvevők felelősségre vonása. „A párttagokkal kezdték. A nem párttagokkal keményebbek voltak, többeket el is távolították az állásukból. Ez a folyamat télen lezajlott” – idézte fel Körösi Zsuzsa, akit szintén utolért a megtorlás: nem engedték államvizsgázni.

Ez a petíció volt az államszocialista időszak egyetlen ismert feminista akciója. Körösi Zsuzsa zárszóként egy olyan kérdést vett elő, amely régóta foglalkoztatja. Nem érti, hogyan lehet az, hogy az abortuszpetíció története a demokratikus ellenzék történetéből kiveszett, miközben világos volt, hogy ez a petíció már az alakuló ellenzék egyik akciója volt. „Azért tűnt el, mert az abortusz női kérdés” – válaszolta Szil Péter.

Ez volt a konferencia utolsó mondata.